

NOVIČE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 8. velikiga travna (maja) 1850.

List 19.

Poterjeni pomoček zoper smoliko sadnih drevés.

Smoliki (Gummifluss), pri kateri dervó po koži črnkasto prihaja in muzga iz njega solzí, ktera se kakor smola sterdi in grampasto bunko naredí, je košično sadje podverženo, posebno marelice, breskve in češnje.

Drevje, ki v mokri ali mastni zemlji stoji, dobi to bolezin, ktera v tem obstoji, de muzga lesne žilice preobilno napolni, de se zagosti in skazi. Tudi včasih mraz to bolezin napravi, če spomlad naglo že muževno drévje napade, — ali, če se drevó poleti rani, de se lesne žilice odprò.

Pomoček prost in gotov je tale: Drevésu narpopred smolikasto gumbo odrezi noter do zdraviga in rano dergni prav čversto s perjem kislice (Sauerampfer), de se to perje dobro zmečkà in se njega sok v žilice izrezaniga lesa prav dobro vríne.

Kmaló potem se začne rana z novo kožo obrasovati in se zaceli, de nikdar več smolika iz nje ne téče. Nek vertnar, Kristof Herwey po iménu, ki je 40 lét v enim nar večih sadnih vertov v Parizu služil, je znašel ta pomoček. (Leipz. Handelsz.)

Pomenki in sklepi kmetijske podružnice v Planini.

Svét gospod Planinskiga fajmoštra M. Šmieda, kakó naj bi se poskusilo, večkratna povodinj od Planinske dolíne odverniti, je zbranim možém tako dopadel, de so sklenili, to poskušnjo berž storiti, kobo vreme pripravno. Na prošnjo g. predsednika se je gosp. fajmošter dovoljniga storil, vodstvo teh del prevzeti, gosp. veliki župan Aleks. Wilher pa z gruntnimi posestniki, ktere ta naredba dotika, zastran dela in potrebnih stroškov se pogovoriti. Gosp. predsednik je obljubil pri vsim pripomočljiv biti in tudi kantonsko gosposko za podporo tega koristniga početja naprositi. — Bog daj dober tek in zaželjeni izid ti celi soseski dobrotljivi napravi!

Gosp. Aleks. Wilher je priporočil metelko s sledečimi besedami:

Metelka (Lucernerkle).

Mléko je izmed vsih živežev za kmeta skor v pervim redu. Gorje tisti kmetii, kjer mléka ni! Alj vprašam: kakó posebno v naših krajih se pa krave in goveja mladína vardevajo? Koj, ko se pašnja začne, bodi dobra ali slaba, se jim nič več alj clo malo poklaja; kakšno in koljkanj mléka zamore tedaj krava imeti?

Posebno gotov pripomoček je travna klaja; zato vam priporočim, kdor le more, naj eno njivo, če je zemlja za tó, alj tudi snožet, ako se temu priliči, blizo svoje domačije z deteljo oseje, ki se po nemško „Lucernerkle“ imenuje, — Slovenci jo zovejo „metelka“ ker je njena rast metlaste podobe. Lastnost in obdelovanje metelke je pa ta lé: Metelka se nar bolj ponese

v dobro globoki, gnojni zemlji; si zredi debel in dolg korén, in gost koš; je prav čverste rasti in je za travno klajo nar boljši zeliše, zato ker se lahko na vsake tri, alj štiri tedne kosí; že v pervim letu proti jeseni se da dvakrat kositi. — Ji pravijo nekteri tudi nemška detelja, nekteri pa večna detelja, kér brez vse doseje 15 do 20 let raste, ne pozebe, ne moča ne suša je ne pomori.

Ena njiva treh četert posetva da dovelj travne klaje clo zraven nar slabši paše za eno kravo čez celo poletje. Na ta prostor tréh četert žita ni potreba več ko tri maslice semena metelke. Seje se, kakor navadna detelja.

To vam iz lastne skušnje zagotovim, in vas povabim k meni se zastran te posebne dobrote prepričati priti.

Dopis iz Marburga.

Že davnej se nisim v Novícah nič oglasil; čas je tedaj, de Vam spet kaj iz našiga kraja pišem.

1. dan tega mesca se je kmetijska podružnica v Marburgu snidila, svitli nadvojvoda Janez so bili zbora predsednik. Mnogo koristnih reči smo se posvetovali; nadvojvoda so bili posebno dobre volje; mende de jih veselí, de so spet med svojimi štajarci, ki so Jim iz serca udani.

Med mnogimi rečmi so bili posebno naslednji važni predlogi v zboru storjeni: 1) naj bi dosedanji nemški letopis Štajarske kmetijske družbe (Verhandlungen und Aufsätze) nehal, in namest njega časopis v nemškem in slovenskim jeziku vsaki teden na svitlo hodil, ki naj zraven kmetijskih reči tudi vse kmeta zadevajoče postave ob kratkim obseže. Po mojih mislih bi bilo prav, ako bi se v njem nektere bolj potrebne postave tudi razlagale in razjasnovale, po izgledu „Novíc“, ktere so že veliko bolj imenitnih postav prav po domače razložile, de jih vsak clovek lahko razume. Rodoljubov, ki bojo to radi storili, se ne bo manjkalo, in tudi jez se bom po svoji moči temu naménu rad pridružil. — 2) Druga važna pomenba so bile darila za učeníke v ljudskih šolah, ki se za razširenje kmetijskiga poduka nar več zaslug pridobé. Te darila naj se vzamejo iz tistih denarjev, ki so se dosihmal delili za živinske darila, in ki so zdej povsod odpravljene, zato ker ta denar je bil popolnoma zaveržen in za povzdigo živinoreje clo nobeniga dobička ni imel. Lastnik junčka je dopoldne darilo dobil — popoldne je imel mesár živino že v mesnici! Iz taciga ravnanja ni za pléme noben dobiček izhajal, in le za pléme so darila, ne pa za mesnico. Tudi ne potrebujejo živinorejci zdej daril v spodbado pridne živinoreje: visoka cena lepe živine je sama po sebi nar vabivniši darilo.

Želeti je le, de bi se učeníkam po deželi njih stan poboljšal, de bi se zamôgli z veseljem in brez nadlog

svojimu poklicu tudi v kmetijskim poduku udati. Želeti je, de bi šolmojster saj en kos zemlje v posest dobil, na kateri bi šolsko mladost v sadjoreji in drugih kmetijskih vednostih vadil, in želeti je, de bi učnik ne pečal se z mežnarstvom, ki ni priličen njegovimu stanu, — želeti je, de šolski učenik saj toliko dohodkov ima, de mu ni stradati treba. Le potem bomo dobre šole dobili, ki so nam velika potreba — in scer šole, v kterih se bo, čeravno memo gredé, vunder s pridam saj sadjoreja učila.

Še več drugih reči smo se pogovarjali, pa imenovane se mi za bravece „Novic“ nar važniši zdé. Serčni pozdrav iz Štajarskiga! H. K.

Létni zbor slovenskiga društva v Ljubljani.

Drugi dan t. m. je bil po družbinih postavah létni zbor slovenskiga društva, kteriga namen je povzdiga domorodniga slovstva (literature).

Društva dozdanji predsednik je začel zbor z nagovorom, v kterim je zbrane ude pozdravil in jih povabil, da naj odkritoserčno danes svoje misli razodejejo in predloge storé, kterih dél naj bi se društvo v prihodnje poprijelo, da bo svoj častni obstoj po koristni delavnosti v prid slovenšine razodevalo.

Potem je društva odbornik in tajnik, gosp. Dragotin Dežman naznanil opravila, ki jih je društvo preteklo léto doveršilo. Da društva udje in prijatli očitno zvedó, kaj je odbor po izročnim opravilstvu skozi léto počél, damo iz tega naznanila nektere važniši reči na znanje. „Kakor Vam je, častiti gospodje! znano“ — je začel naš izverstni pisatelj in govornik — „se je slovensko društvo že v létu 1848 prestavljanja avstrijskih postavnih knjig lotilo. Dva odbora sta bila za to délo postavljena. V enim odboru je gospod Mažgon prestavek avstrijske deržavljanke pravde, v drugim pa gosp. Cigale prestavek kaznovavne pravde vodil. Gospod Mažgon je ravno polovico svojiga déla dokončal, kar ga je nemila smert iz naše srede pograbila. Naša dolžnost je tukaj očitno izreči, da ste slovenska dežela z rajnkim Mažgonam gorečiga rodoljuba, naša družba pa neutrudljivo delavniga uda in odbornika zgubile. Tudi drugi odbor je prestavek perviga déla kaznovavne pravde doveršil. Potem se je gosp. Cigale — od ministerstva na Dunaj poklican, de bi zanaprej tam deržavni zakonik vredoval — tje preselil, in mi smemo tudi za naprej od njegoviga rodoljuba pričakovati, da bo kakor do zdaj slovenščino zvesto podpiral.“

„Potem, ko se je na Dunaju deržavni zakonik izdajati začel, se je odboru nepotrebno zdelo, se s prestavljanjem postav dalje pečati, p e r v i č zato, k e r l e t o , k a r j e n a Dunaju v deržavnim zakoniku izdano, postavno veljavnost ima, d r u g i č , k e r s m o b i l i o d g o s p . p r e s t a v l j a v e c o v n a D u n a j i n a p r o š e n i , j i h p r i n j i h d e l u z n a b e r o p r a v d o z n a n s k i h i n d r u g i h n e n a v a d n i h b e s e d i n z d r u g i m i s v e t i z a s t r a n j e z i k a a l i s l o v s t v a p o d p i r a t i . K t e m u n i b i l o v e č p o s e b n i g a o d b o r a p o t r e b n o , i n m i s m o p o s v o j i m o č i v e č k r a t g o s p o d a m p r e s t a v l j a v c a m n a D u n a j u v s t r e č i s k u š a l i . T o p a , k a r s e j e o d p o s t a v n i h k n j i g v t e m o d b o r u p r e s t a v i l o , j e b i l o v r a z n i h l i s t i h „ S l o v e n i j e “ n a t i s n j e n o . S l o v e n s k o d r u š t v o z a m o r e r e č i , d a s e j e z a p r e s t a v l j a n j e p o s t a v v s l o v e n š i n o z v e s t o i n k r e p k o p o g a n j a l o . Z d a j k o j e v l a d a t o r e č p r e v z e l a , i n g o r e č i m t e r u č e n i m m o ž e m t o d é l o i z r o č i l a , z n a m o u p a t i , d e s e b o v t i z a d e v i v e l i k o z a o m i k o n a š i g a j e z i k a s t o r i l o . L e e n o j e , k a r ž i v o ž e l i m o , d a b i s e n a m r e č n a š i r o j a k i i n g o s p o d j e u r a d n i k i z a t e p r e s t a v k e v s l o v e n š č i n o b o l j k a k o r d o z d a j p e č a l i . V s i g o s p o d j e u d j e s o n a p r o š e n i s e z v s o m o č j o p o g a n j a t i , d e b o j o n a š i k m e t j e

postave slovenskiga zakonika bolj pridno prebirali, de slovenski zakonik ne bo, kar mu naši protivniki očitajo, le vaja posamesniga jezikoslovca, kakó bi se ta ali una postava posloveniti dala, temuč da bojo v njem zapopadene postave v resnici kri vstavnih deržavljanov postale. Zraven pa tudi prosimo vse ude slov. društva, da bi nam svoje želje in misli, svoje opombe v ti ali uni reči deržavniga zakonika, ktere bi se morebiti po njih misli zboljšati dale, na znanje dali. Slovensko društvo bo te opazke učenih in rodoljubnih mož predstavljavcam na Dunaji na znanje dalo, in skerbelo, da se tudi v tem občnim željam Slovincov zadovolji.“

„Odbor slovenskiga bala na Dunaju nam je 50 gold. podaril s tem naménam, da če bi se slovensko gledišče vstanovilo, in se nam ta naprava obstojna in važna zdela, jo s 5 akcijami, ki so naša lastnina, podpirali, scer pa to darilo za slovenski besednik obrnili. Ker se kaže, da se bo ta naprava na noge spravila, je društvo namenilo prejetih 50 gold. domorodnimu gledišu.“

„Častiti gospod Miroslav Vilhar, goreči slovenski rodoljub je našimu društvu čast skazal, de mu je svojo izvirno igro „Jamska Ivanka“ posvetil. Zraven tega je pa tudi društvu na znanje dal, da mu če 500 iztisov svoje „Jamske Ivanke“ z napevi vred podariti s tem pogojem, da naj bo to, kar čez stroške za natis teh knjig ostane, za dve darili porabljeno. Eno darilo bi bilo za nar boljši popis domače zgodovine v slov. jeziku, drugo pa za 2 nar boljši liriki pesmi. Knjiga z napevi vred bi se za 45 krajcarjev prodajati imela. Društvo bo po svoji moči podpiralo hvale vredne načine častitiga rodoljuba.“

„Za izdelovanje slovenskiga besednjaka smo velik pripomoček zadobili. Naš častiti odbornik g. baron Dragotin Kodeli — kteriga smo le s težkim sercam iz svoje srede pustili — si je prizadjal dovoljenje zadobiti, da bi tudi g. bogoslovci en oddelk našiga besednjaka izdelovati smeli. Milostljivi g. knezoškof so dovolili to pripomoč. Zdaj to važno délo v dveh razdelkih napreduje. En razdelek besede pervih čerk pretresuje in je svoje délo že do čerke K „Kanzelei“ dognal, drugi razdelek pa je svoje delo pri čerki Q začel in bo skoraj nar obširniji čerko S končal. V enim létu mislimo to délo končati. Zdaj imamo od besednjaka 900 pól čedno spisanih, in z imenitnimi opombami g. pregledovavecov pomnoženih. Vsi g. pregledovavci so pri tem délu prav pridni. Mi te rodoljube gospode prosimo, da bi tudi za naprej pri tem trudapolnim pa tako potrebnim opravilu sl. društva z vso svojo učenostjo podpirali, Vsa hvala in čast gré njim, gospodam bogoslovcam in drugim delavcam pri tem trudnim delu za njih podporo.“

„Še družiga dela moramo opomniti, kteriga se je slovensko društvo lotilo. G. Dr. Kleeman, začasni vodja c. k. Ljubljanskiga gimnazija je v dopisu od 27. listopada 1849 sl. društvu razodel, slovensko berilo za prvi klas gimnazija zložiti, in se v tem délu po raznih predmetih razdeliti. Učeni g. Dr. Kleeman je prav pripraven načert napravil, po kterim naj bi se to važno délo izdelovala. Od štirih udov za to délo zbranih je vsak en oddelk prevzel. Skoraj vsi slovenski pisatelji so sestavke za berilo poslali, eni izvirne, eni iz raznih jezikov prestavljene. To delo bo ob kratkim ministerstvu položeno, in mi smemo upati, de bojo njegovi mnogoverstni sestavki razun učencov tudi drugih bravcov dokaj imeli. Hvala tistim gospodam, ki so nas v tem delu podpirali, pa tudi za naprej jih prosimo, če se bojo zaporedoma drugi zvezki berila izdelovali, nam svojiga peresa in svoje učenosti ne odtegnuti.“

„Častivredni g. M. Kastelic je društvu svojo